

Haris HALILOVIĆ¹
Nedžad KORAJLIĆ²

Kriminalistika i prevencija kriminaliteta (koncept preventivne kriminalistike)

Criminalistics And Crime Prevention (The Concept Of Crime Prevention In Criminalistics)

Sažetak

Savremena kriminalistika svojim teorijsko-praktičnim pristupom i značajnim unaprijeđivanjem vlastitih metoda udovoljava zahtjevima modernog doba u suprotstavljanju kriminalitetu, no prvenstveno na području represivne kriminalistike, a tek dijelom i kriminalističke prevencije. Mogućnosti preventivne kriminalistike kako se čini bivaju sagledane i iskorištene tek djelomično zahvaljujući činjenici da pojedini oblici kriminalističkog postupanja obzirom na svoju prirodu pored represivnih imaju i preventivna obilježja.

U članku, autori izlažu koncept preventivne kriminalistike, uočavaju njene metode i sredstva, te područje primjene.

Također, naglašavaju potrebu unaprijeđivanja ovog područja kriminalističkoga rada i istraživanja. Preventivna kriminalistika kao jedan od segmenata kriminalističke znanosti razvijanjem vlastitih spoznaja značajno doprinosi upotpunjavanju predmeta izučavanja kriminalistike. Osim toga, njene spoznaje i dostignuća su od nesumnjive važnosti kako za zauzimanje određenih stavova tako i za poduzimanje odgovarajućih aktivnosti na drugim poljima prevencije kriminaliteta, kao što su kriminalna politika i sl.

---

¹ Mr. sc., viši asistent na Fakultetu kriminalističkih nauka Univerziteta u Sarajevu.

² Mr. sc., viši asistent na Fakultetu kriminalističkih nauka Univerziteta u Sarajevu.

Ključne riječi: *preventivna kriminalistika, koncept, metodi, područje primjene.*

Summary

Contemporary criminalistics with its theoretical and practical approach and significant furtherance of its methods comply with requests of modern time in combating crime, but at the first place in the field of repressive criminalistics, and partly in crime prevention. It seems that possibilities of crime prevention in criminalistics, are considered and used partly due to fact that some forms of repressive criminalistic procedures also contain preventive elements.

In the work the authors display concept of crime prevention in criminalistics, noticing the methods and means and field of implementation.

Authors as well emphasize need for improvement of this area of criminalistic work and research. Crime prevention in criminalistics as one of the segments of criminalistics science with development of its own cognitions, significantly contributes to integration of research object of criminalistics. Also its cognitions and achievements are undoubtedly important for making some points and undertaking of appropriate activities at other fields of crime prevention, like crime control policy and others.

Key words: *crime prevention in criminalistics, concept, methods, field of implementation.*

1. Uvod

Iskustvo je pokazalo kako raniji modeli suprotstavljanja kriminalitetu po svom sadržaju izrazito represivni ne mogu adekvatno odgovoriti zahtjevima koji se pred njih postavljaju. Iz navedenog razloga došlo je na području znanosti koje se bave problemom kriminaliteta do stanovitog zaokreta koji se ogledao prvenstveno u usvajanju takvih vizija suprotstavljanja kriminalitetu koje nisu isključivale odgovarajuće metode njegova spriječavanja uz i dalje prevladavajuću represivnu komponentu. Postupno se međutim, došlo i do spoznaje da se bez prihvatanja prevencije kao represiji jednakopravnog pristupa u suprotstavljanju kriminalnom ponašanju nije moguće suprotstaviti kriminalitetu i time odgovoriti zahtjevima modernog društva na ovom području.

U krugu znanosti i disciplina koje se bave problematikom kriminaliteta posebno mjesto pripada kriminalistici, multidisciplinarnoj znanstvenoj disciplini u cjelosti usmjerenoj ka ovom problemu. Iako po svojoj naravi izrazito represivna, kriminalistika razvija i preventivne metode i tehnike kriminalističkog postupanja. U članku koji slijedi izložit ćemo koncept preventivne kriminalistike, uz istodobno inzistiranje na njezinom unaprijeđivanju kao preduvjetu razvoja kriminalistike i kriminalističke znanosti u budućnosti.

2. Pojam i mjesto u kriminalistici

Tradicionalno razumijevanje kriminalistike kao znanosti, odnosno učenja o otkrivanju i dokazivanju krivičnih djela, utvrđivanju njihovih počinitelja, te u tom cilju poduzimanja odgovarajućih kriminalističkih procedura, ostavljalo je malo mjesta za moguća promišljanja i o kriminalistici kao disciplini čije bi područje istraživanja i djelovanja bila i prevencija kriminaliteta. Ukorak s razvitkom odgovarajućih polja kriminalističkog djelovanja razvijale su se i odgovarajuće grane ove znanosti, kao što su kriminalistička taktika, kriminalistička tehnika, te uvjetno kriminalističke metodike u okviru kojih su razvijani prvenstveno represivni metodi i sredstva suprotstavljanja kriminalitetu. Prevenciji u kriminalistici međutim, pridavalo se samo onoliko pažnje koliko je u datom trenutku određeni kriminalistički institut ili procedura pored represivnog bio i preventivnog karaktera.

Navedeni kriminalistički klasicizam kako se čini u posljednje vrijeme sve se više prevazilazi. Kriminalistika se po svojoj fizionomiji znanstvene discipline sve češće u literaturnim izvorima definira kao znanost čije područje istraživanja neizostavno uključuje i prevenciju. Međutim, također se naglašava kako je ovo područje kriminalističkog rada i istraživanja još uvijek u začetku i da tek slijedi njegovo razvijanje kako u teorijskom tako i u praktičnom pravcu.

2. 1. Poimanje preventivne kriminalistike

Preventivna kriminalistika, odnosno kriminalistička prevencija obično se definira kao ono područje kriminalistike koje usavršava postojeće i pronalazi nove metode kriminalističkog djelovanja u prevenciji kriminalnog ponašanja. U svom pristupu prevenciji kriminalnog

ponašanja preventivna kriminalistika razrađuje teorijski okvir kriminalističkog postupanja osmišljajući i praktično primjenjujući odgovarajuće načine i sredstva preventivnog djelovanja.

Zadatak preventivne kriminalistike je da predvidi, prepozna i procijeni moguće kriminalno ponašanje, kako globalno tako i u konkretnim okolnostima, te na odgovarajući način na njega odgovori. U tom kontekstu ona treba izgraditi cijeli sistem preventivnih mjera i radnji vodeći računa o tome da one ne budu djelomične i površne, već planski osmišljene, svrsishodne i prikladne svakoj situaciji kako bi mogle na vrijeme da spriječe štetnu pojavu³. Naravno od preventivne kriminalistike ne treba očekivati da u cijelosti otkloni nastupanje svake kriminalne pojave, ali zasigurno ona može značajno utjecati na reduciranje broja počinjenih krivičnih djela i na taj način doprinijeti zajedničkim naporima društva na prevenciji kriminaliteta.

Ovo područje kriminalistike kako se naglašava ima istovremeno i samostalni i pomoćni karakter. Samostalni jer usavršava postojeće i pronalazi nove metode i sredstva kriminalističke prevencije, a pomoćni obzirom da kriminalnoj i socijalnoj politici ukazuje na moguće profilaktičke mjere⁴.

U nekim literaturnim izvorima preventivna kriminalistika se poistovjećuje s preventivnom djelatnošću policije (Police de prevention). Ovakvo je stajalište međutim, teško održivo. Naime, preventivna djelatnost policije dakako da bi se mogla podvesti pod kriminalističku prevenciju ali ni u kom slučaju i poistovijetiti s njom obzirom da ova potonja obuhvata ipak šire područje rada i djelovanja. Područje kriminalističkog rada i djelovanja nije isključivi monopol policije. Postoji čitav splet nepolicijskih agencija i tijela koji se koriste dostignućima kriminalistike, pa tako i preventivne kriminalistike. Osim toga znanstveno istraživanje na području kriminalistike općenito pa i kriminalističke prevencije nije usmjereno jedino i isključivo ka unaprijeđivanju policijske učinkovitosti, iako se policija pojavljuje kao glavni i najveći beneficijar ostvarenih dostignuća na tom polju.

---

³ Usp. Aleksić, Ž. : *Prevencija kriminaliteta i kriminalistika*, Mesto i uloga policije u prevenciji kriminaliteta, Stanje, mogućnosti i perspektive - Zbornik radova, Policijska akademija, Beograd, 2002., str. 36.

⁴ Vidi: Vodinelić, V. : *Kriminalistika*, Savremena administracija, Beograd, 1976., str. 3.

2. 2. Mjesto u kriminalistici

U odnosu na sistem kriminalistike preventivna kriminalistika se izdvaja faktom teorijske i praktične usmjerenosti na područje prevencije. Preventivna je kriminalistika zapravo lice kriminalistike, a represivna kriminalistika njeno naličje. Ona treba onemogućiti nastanak krivičnog djela, a ako u tome ne uspije onda na scenu stupa represivna kriminalistika. Činjenica je međutim, da metode i tehnike preventivne kriminalistike nisu niti blizu tako razvijene kao što je to slučaj sa represivnom kriminalistikom. No unatoč tome smatramo kako je preventivna kriminalistika nezamjenjiv dio kriminalistike koji sa represivnom kriminalistikom stoji u neraskidivoj uzajamnom vezi, te kao takav zaslužuje jednak status.

Savremena kriminalistika neminovno doživljava transformaciju. Ona nedvojbeno postaje područje znanstvenog istraživanja i praktične primjene metoda i tehnika koje se više ne mogu gledati isključivo u taktičko-tehničko-metodičkom svjetlu. U takvoj konstelaciji odnosa krije se šansa preventivne kriminalistike da u okvirima kriminalističke znanosti zauzme mjesto koje joj pripada. Mjesto teorijski i praktično utemeljenog, jednakopravnog, kriminalističkog usmjerenja.

3. Predmet istraživanja i posebnost metodologijskog pristupa

Predmet istraživanja preventivne kriminalistike je spriječavanje kriminalnog ponašanja, primjenom odgovarajućih kriminalističkih metoda i tehnika. Kako se naglašava njegova je specifičnost u tome što još nema krivičnog djela, nego se na temelju iskustva i prognoze djeluje prije njegove pojave⁵. Na taj način preventivna kriminalistika upotpunjuje predmet istraživanja kriminalistike šireći područje njenoga znanstvenog i praktičnog obuhvata sa istraživanja svih okolnosti kriminalnog događaja na prostor i vrijeme u kojem krivičnog djela još uvijek nema i u okviru kojih poduzimanje odgovarajućih procedura može učiniti izvjesnim da do njega neće ni doći.

Dakako istraživati prevenciju kriminaliteta, te osmišljavati i primjenjivati kriminalističke procedure u tu svrhu znači istodobno uvažavati i primjenjivati dostignuća drugih znanosti na tom području.

---

⁵ Modly, D., Korajlić, N. : *Kriminalistički rječnik*, Tešanj, 2002. str. 495.

U tom smislu preventivna kriminalistika se prvenstveno oslanja na one znanosti koje su teorijski i primjenjeno usmjerene na kriminalitet, pa time i njegovu prevenciju kao što su krivično pravo u širem smislu, kriminalna politika, i druge. Dakako nisu bez značenja niti dostignuća drugih znanosti koje primarno nisu usmjerene na istraživanje fenomena crimena i pojedinih njegovih segmenata, ali koje ga se u proučavanju svog predmeta istraživanja djelomično dotiču.

Posebna veza postoji između preventivne kriminalistike i pojedinih kriminalističkih disciplina. Tu posebno treba istaknuti uzajamnu povezanost preventivne kriminalistike sa kriminalističkom strategijom. Kriminalistička strategija predstavlja sredstvo za realiziranje ciljeva kriminalne politike⁶, a preventivna kriminalistika teorijski okvir za razvijanje preventivnih kriminalističkih strategija. Ne bez razloga se konstatira kako bez obzira na manje određeno preventivno usmjerenje kriminalisti trebaju razmišljati i o preventivnim strategijama jer su puno jeftinije od represivnih⁷.

U modernoj kriminalističkoj teoriji smatra se da bi preventivna kriminalistika trebala posebno proučavati:

1. Preventivni značaj prikupljanja, obrade i korištenja podataka;
2. Položaj građana kao subjekata sigurnosti i izvora saznanja o sigurnosno interesantnim pojavama i s tim u vezi razvoj drugačijeg pristupa i metoda rada tijela unutarnjih poslova prema građanima;
3. Oblike i metode distribuiranja informacija;
4. Organiziranje informacijske službe koja će omogućiti brzo i cjelovito informiranje;
5. Standarde u prikupljanju i obradi podataka, te problem razina centralizacije nekih vrsta informacija radi boljeg korištenja;
6. Nove oblike preventivnog rada i djelovanja⁸.

U novije vrijeme posebno je aktuelna tzv. proaktivna prevencija koja se smatra okosnicom savremene kriminalne politike, a koja po mnogim svojim obilježjima zapravo ulazi u sferu preventivne kriminalistike.

---

⁶ Dvoršek, A. : *Značaj kriminalističke strategije za prevenciju kriminaliteta*, Mesto i uloga policije u prevenciji kriminaliteta, Stanje, mogućnosti i perspektive - Zbornik radova, Policijska akademija, Beograd, 2002., str. 77.

⁷ Ibidem, str. 80.

⁸ Usp. bilj. 5. str. 495.

3. 1. Osebnost pristupa

Smatra se kako su ključni problem cjelokupnog planiranja prevencije svakako njegovi sadržaji i njima pripadajuće metode i sredstva⁹. Pristup problematici prevencije u preventivnoj kriminalistici jasno se razlikuje od drugih teorijskih, te praktičnih pristupa ovom problemu. On je u prvom redu kriminalistički i podvrgava se pravilima kriminalističke znanosti, kako onim općim tako i onim posebnim. Preventivnom kriminalistikom treba se onemogućiti izvršenje krivičnog djela, aplikacijom odgovarajućih kriminalističkih procedura. Upravo stoga, metodi i sredstva, preventivne kriminalistike, metodi su i sredstva prvenstveno kriminalistike. Ovo posebno dolazi do izražaja u onim kriminalističkim procedurama koje su po svojoj prirodi istodobno i represivnog i preventivnog karaktera. No pojedini metodi i sredstva pripadaju samo preventivnoj kriminalistici, obzirom na specifičnost njezina predmeta istraživanja. Različiti metodi proaktivnog preventivnog djelovanja i sl. svojstveni su samo preventivnoj kriminalistici koja na taj način doprinosi znanstvenoj samostalnosti kriminalistike općenito.

Dakako, preventivna se kriminalistika u pristupu svom predmetu istraživanja koristi metodima i dostignućima drugih znanosti što je opće obilježje kriminalistike kao multidisciplinarne znanosti. U tom smislu ona se koristi odgovarajućim metodama društvenih, prirodnih i tehničkih znanosti adekvatno ih primjenjujući u svom istraživanju.

Posebnost preventivne kriminalistike unutar kriminalističke znanosti ogleda se i u nesagledivom potencijalu za teorijska istraživanja, kriminalistici tako potrebna. Naravno, od značaja su i empirijska istraživanja na ovom području jer ne treba izgubiti iz vida činjenicu da je kriminalistika velikim dijelom skup iskustvenih pravila i kako znanstveni pristup u kriminalistici znači upravo: "obavezu sistemskog razvrstavanja i temeljitoga proučavanja iskustvenih pravila"¹⁰.

---

⁹ Ilić, Z. : *Plansko usmeravanje preventivnih aktivnosti*, Prevencija kriminaliteta-Zbornik radova, Beograd, 1998. str. 98.

¹⁰ Pavišić, B, Modly, D. : *Kriminalistika*, Rijeka, 1999., str. 31.

4. Područje primjene

Područje primjene preventivne kriminalistike veoma je široko, a što je zapravo logična konzekvencija naravi njenoga predmeta istraživanja. U izlaganju koje slijedi ukratko ćemo se osvrnuti na neke odrednice u pogledu područja primjene preventivne kriminalistike, kao i na mogućnosti korištenja, odnosno primjene njenih dostignuća u drugim znanostima koje se bave problemom prevencije i kriminaliteta uopće.

4. 1. Dvije aplikativne dimenzije

Preventivnu kriminalistiku kao specifično područje kriminalističkog istraživanja i djelovanja karakterizira aplikativna dvodimenzionalnost. S jedne strane, ona je usmjerena na stvaranje uvjeta koji će onemogućiti kriminalno ponašanje subjekata bez kriminalne prošlosti. S druge strane, smjera otklanjanju vjerojatnosti počinjenja krivičnih djela od strane subjekata s kriminalnom prošlošću. Savremena preventivna kriminalistika kombinira oba prethodno navedena pristupa. I dok se na prvi pogled čini kako teškoće treba očekivati samo u okviru prvog, ništa manje nisu teškoće niti kada treba preventivno djelovati u odnosu na subjekte s kriminalnom prošlošću. Mehanizam zaštite ljudskih prava i sloboda u ovom potonjem slučaju značajno sužava krug mogućih postupaka i općenito metoda djelovanja.

Također preventivna kriminalistika osim što se aplikacijom odgovarajućih kriminalističkih procedura može samostalno primjenjivati, značajno je prisutna i kod korištenja odgovarajućih represivnih metoda i tehnika. Kako smo već napomenuli, veliki dio operativno-taktičkih, te strateških kriminalističkih radnji pored represivne ima istodobno i onu svoju drugu preventivnu stranu. Stoga se ne bez razloga naglašava kako preventivna kriminalistika treba optimalno koristiti razne podatke i informacije iz represivne kriminalistike i istovremeno razvijati oblike i metode preventivnog rada tijela unutarnjih poslova i drugih represivnih tijela, te utirati puteve kriminalističkoj informatici i analitici kao i znanstveno verificirati brojna saznanja i iskustva iz preventivnog rada¹¹.

---

¹¹ Usp. bilj. 5. str. 495.

4. 2. Primjena dostignuća preventivne kriminalistike u drugim znanostima

Dostignuća preventivne kriminalistike primjenjiva su i u okvirima izučavanja i istraživanja prevencije kriminaliteta, koji nisu kriminalističke naravi. Na prvom mjestu to je područje kriminalne politike (politike suzbijanja kriminaliteta kao racionalne i planirane organizacije društvenih djelatnosti usmjerenih na suzbijanje kriminaliteta i delinkvencije; praktične djelatnosti preventivne i represivne, pravne i izvanpravne naravi odnosno sadržaja ¹²), gdje ostvarenja preventivne kriminalistike značajno utječu na moderiranje odgovarajućih pristupa problemu prevencije kriminaliteta.

Također, preventivna kriminalistika svojim teorijskim dostignućima i praktičnom aplikacijom unaprijeđuje metode istrage i istražne djelatnosti tijela krivičnog postupka, te na taj način doprinosi njihovoj učinkovitosti. U tom kontekstu ona značajno učestvuje u razvitku znanosti krivičnog procesnog prava.

Djelujući prema subjektima s kriminalnom prošalošću ona dobrim djelom ima utjecaja i na korigiranje nekih instituta znanosti krivičnog prava i penitensijarne znanosti, kao što su uvjetna osuda, uvjetni otpust i drugi.

Na kraju ne treba smetnuti s uma da preventivna kriminalistika ima stanovitog udjela i u pogledu zauzimanja odgovarajućih stavova na području sigurnosne i socijalne politike. Ona svojim spoznajama omogućava planiranje adekvatnih sigurnosnih strategija na području prevencije. Konačno njena saznanja, prognoze i evaluacije determiniraju umnogome način postupanja velikog broja faktora uključenih u kreiranje socijalne politike.

5. Zaključak

Razvijanje preventivnih aspekata kriminalističkog djelovanja jedan je od temeljnih preduvjeta razvitka moderne kriminalistike. Isti su također, jedan od nositelja ukupnih društvenih nastojanja na

---

¹² Vidi: Horvatić, Ž., Cvitanović, L. : *Politika suzbijanja kriminaliteta*, MUP RH, Zagreb, 1999. str. 7.

spriječavanju kriminaliteta. Tradicionalna kriminalistika kao disciplina koja problemu kriminaliteta prilazi sa stajališta razvijanja prvenstveno represivnih metoda i tehnika doživljava preobrazbu. Kriminalistički pogled više nije samo fokusiran na postupanje post factum kriminalnog događaja. Akceptiranje potrebe za razvijanjem metoda preventivnog kriminalističkog postupanja sve je primjetnije. No, navedeno je teško ostvarivo bez afirmiranja preventivne kriminalistike i preventivnog kriminalističkog postupanja kao represiji jednakopravnog pristupa u kriminalistici. Preventivna kriminalistika treba da omogući znanstveno, te praktično predviđanje, prognoziranje i evaluiranje budućeg kriminalnog ponašanja. Na tom temelju ona treba razviti odgovarajuće metode preventivnog kriminalističkog postupanja koje trebaju onemogućiti u cijelosti ili barem značajnom dijelu moguće kriminalno ponašanje.

Bez preventivne kriminalistike kao takve okrilje kriminalističke znanosti ostaje nepotpuno. Pojedina područja kriminalistike, prvenstveno kriminalistička strategija i prognostika kao izrazito preventivne po svom sadržaju izgubile bi dobrim dijelom svoj smisao i svrhu. S druge strane cijeli kompleks nekriminalističkih disciplina koje se bave problemom spriječavanja kriminaliteta ostao bi bez vrijednih informacija o mogućim modalitetima preventivnog djelovanja i smjernica za poduzimanje odgovarajućih postupaka na ovom području.

Literatura

1. Aleksić, Ž. : Prevencija kriminaliteta i kriminalistika, Mesto i uloga policije u prevenciji kriminaliteta, Stanje, mogućnosti i perspektive - Zbornik radova, Policijska akademija, Beograd, 2002. , str. 35-52.
2. Dvoršek, A. : Značaj kriminalističke strategije za prevenciju kriminaliteta, Mesto i uloga policije u prevenciji kriminaliteta, Stanje, mogućnosti i perspektive, Zbornik radova, Policijska akademija, Beograd, 2002. , str. 74-87.
3. Horvatić, Ž. , Cvitanović, L. : Politika suzbijanja kriminaliteta, MUP RH, Zagreb, 1999.
4. Ilić, Z. : Plansko usmeravanje preventivnih aktivnosti, Prevencija kriminaliteta – Zbornik radova, Beograd, 1998. , str. 83-100.
5. Modly, D, Korajlić, N. : Kriminalistički rječnik, Tešanj, 2002.

6. Pavišić, B, Modly, D. : Kriminalistika, Rijeka, 1999.
7. Vodinelić, V. : Kriminalistika, Savremena Administracija, Beograd, 1976.